

Розвиток та застосування Повітряних Сил, інших видів Збройних Сил України, удосконалення їх системи управління

УДК 355.212:32

В.В. Сідаш¹, Г.В. Певцов²

¹ Командування Повітряних Сил Збройних Сил України, Вінниця

² Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Харків

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ АВІАЦІЙНОГО ПРОФІЛЮ У ПОВІТРЯНИХ СИЛАХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Представлені результати аналізу системи підготовки військових фахівців сержантського складу на посади авіаційних фахівців, визначений перелік загально-професійних та спеціалізовано-професійних компетенцій, яких вони повинні набути, надані пропозиції щодо удосконалення внутрішньої складової системи навчання.

Ключові слова: авіаційні фахівці сержантського складу, молодший спеціаліст, система підготовки.

Вступ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні процеси, що відбуваються в Україні, зумовлюють значні перетворення у сфері безпеки та оборони і висувають нові вимоги до системи забезпечення національної безпеки, її структурних елементів, форм і методів їх застосування. При цьому, важливою особливістю Збройних Сил України та інших структур оборонного сектора є поєднання потреб у їх реформуванні з вимогами забезпечення їх високої бойової готовності та ефективності застосування за призначенням.

Україні сьогодні необхідна нова армія, в якій до професіоналізму, технічного кругозору і компетентності військових фахівців всіх рівнів підготовки, у тому числі і військових фахівців сержантського складу, висуваються дуже високі вимоги. Досвід проведення антитерористичної операції показав, що в сучасних умовах важливого значення набуває проблема підвищення рівня професіоналізму, у першу чергу, сержантського складу Збройних Сил України.

Мета статті – провести аналіз системи підготовки молодших спеціалістів авіаційного профілю та визначити заходи щодо її вдосконалення.

Викладення матеріалів досліджень

Суттєве зростання вимог до професійної підготовки всіх категорій військовослужбовців та, у першу чергу, сержантського складу, обумовлене засто-

суванням високовартісних та високотехнологічних зразків озброєння та військової техніки, високими фізичними та психологічними навантаженнями.

Професіоналізм – основний критерій бойового вишколу кожного військовослужбовця, показник рівня його підготовки, знань, умінь та навичок, здатність за будь-яких умов виконати поставлені завдання.

Основним напрямом підвищення професіоналізму молодших спеціалістів є забезпечення відповідного рівня професійної підготовки. Тому, головною метою системи підготовки військових фахівців сержантського складу на посади авіаційних фахівців є їх професійна підготовка до виконання службових функцій на посадах призначення. Основним результатом навчання є досягнутий рівень бойової виучки молодших спеціалістів.

Цей фактор є особливо важливим для фахівців Повітряних Сил, оскільки основні види озброєння є колективними.

Для підготовки військовослужбовців сержантського складу військової служби за контрактом у Збройних Силах України створена система багаторівневої підготовки, яка включає [1]:

– військовослужбовців військової служби за контрактом, які виявили певні здібності та лідерські якості;

– навчальні центри, військові навчальні заклади, у яких здійснюється підготовка (навчання) особового складу за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями;

– органи військового управління, які здійснюють керівництво системою багаторівневої підготовки сержантського складу військової служби за контрактом Збройних Сил України.

Відповідно до [1] підготовка (навчання) сержантського і старшинського складу військової служби за контрактом Збройних Сил України здійснюється послідовно за базовим, середнім та вищим рівнями.

Система багаторівневої підготовки надає змогу здійснити суттєвий перерозподіл обов'язків між офіцерами та сержантами щодо навчання та виховання підлеглого особового складу, визначити новий статус сержантів у Збройних Силах України та сформуванню принципово нові взаємовідносини між офіцерським та сержантським складом, підвищити привабливість у проходженні військової служби за контрактом та привести співвідношення офіцерського складу до рядового і сержантського складу у Збройних Силах України у відповідності до стандартів армій провідних країн світу.

Основну роль у системі підготовки молодших спеціалістів відіграють військові коледжі сержантського складу (ВКСС). Саме вони покликані готувати високоосвічених і висококваліфікованих спеціалістів для Збройних Сил.

Тому роль ВКСС як одного з основних компонентів системи підготовки військових спеціалістів з освітньо-кваліфікаційним рівнем “молодший спеціаліст” у забезпеченні необхідної боєздатності військ неможливо переоцінити.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 року № 65 [2] підготовка молодших спеціалістів здійснюється вищими навчальними закладами I рівня акредитації. Вищий навчальний заклад більш високого рівня акредитації може здійснювати підготовку молодших спеціалістів, якщо в його складі є вищий навчальний заклад I рівня акредитації.

Стаття 52 Повітряного кодексу України [3] визначає, що підготовка авіаційного персоналу і персоналу з наземного обслуговування проводиться в авіаційних навчальних закладах, що сертифіковані для проведення відповідної підготовки.

Право на здійснення освітньої діяльності з підготовки вказаних військових фахівців має лише Військовий коледж сержантського складу Харківського університету Повітряних Сил.

Необхідність підготовки військових фахівців сержантського складу на посади авіаційних фахівців обумовлена низкою чинників:

– в частинах Повітряних Сил Збройних Сил України нараховується близько 600 різних посад авіаційних фахівців сержантського складу, які входять до Переліку штатних посад військовослужбовців військової служби за контрактом сержантського та старшинського складу, що передбачають рівень

освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем “молодший спеціаліст”, введеного в дію наказом Міністра оборони України від 07.06.2010 № 290 із змінами.

Така кількість посад потребує мати розвинуту систему підготовки військових фахівців сержантського складу на посади авіаційних фахівців;

– відповідно до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників (Випуск 68 “Авіаційний транспорт”) [4], кваліфікаційні вимоги до посади техніка з технічного обслуговування повітряних суден передбачають наявність освітнього рівня “Неповна вища освіта” (освітньо-кваліфікаційний рівень (ОКР) “молодший спеціаліст”).

Згідно Закону України “Про вищу освіту” [5] ОКР “молодший спеціаліст” відповідає освітньо-професійному ступеню молодший бакалавр.

Молодший бакалавр – це освітньо-професійний ступінь, що здобувається на початковому рівні (короткому циклі) вищої освіти і присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 90-120 кредитів Європейської кредитно-трансферної системи, тобто 2700–3600 навчальних годин. Засвоїти ці кредити можливо за 2 роки і 6 місяців;

– авіаційні фахівці сержантського складу освітньо-кваліфікаційного рівня “молодший спеціаліст”, що призначаються на технічні посади (до техніки літака включно), повинні крім тих, що притаманні усім спеціальностям, мати компетенції:

а) загально-професійні:

1) здатність забезпечувати виконання службово-бойових задач у встановлений термін;

2) здатність попереджувати та усувати порушення військової дисципліни;

3) здатність виконувати роботу відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці;

4) здатність до ділових комунікацій у професійній сфері, знання основ ділового спілкування, навички роботи в команді;

б) спеціалізовано-професійні:

1) здатність використовувати професійно профільовані знання та практичні навички для грамотної експлуатації авіаційної техніки;

2) здатність використовувати професійно профільовані знання та практичні навички в галузі механіки, фізики, хімії, термодинаміки, електротехніки та електроніки для дослідження явищ і процесів, які відбуваються під час експлуатації авіаційної техніки;

3) здатність використовувати теоретичні знання та практичні навички для оволодіння новими зразками озброєння та військової техніки;

4) здатність засвоєння нових знань, прогресивних технологій та різноманітних інновацій;

5) здатність володіти навичками роботи з комп'ютером на рівні користувача, використовувати інформаційні технології для рішення експериментальних і практичних завдань у галузі професійної діяльності;

– досвід проведення АТО показав, що озброєння та військову техніку (ОВТ) необхідно ремонтувати у польових умовах, а для цього фахівець повинен мати фундаментальні знання за спеціальністю підготовки та необхідні знання і за суміжними спеціальностями. Сучасне бортове озброєння і обладнання з високим ступенем інтеграції різних систем з програмним забезпеченням вимагають іншого підходу до їх експлуатації в порівнянні з апаратними системами. Будь-які зміни в апаратних системах можуть потребувати значно більших змін в програмах для бортових цифрових обчислювальних машин. Для експлуатації цифрових систем сучасних літальних апаратів особовому складу авіаційних частин потрібна висока кваліфікація і глибокі знання по цифровій техніці.

Авіаційне озброєння, авіаційне і радіоелектронне обладнання, закріплені традиційно за відповідними фахівцями інженерно-авіаційної служби (ІАС), втрачають свою індивідуальність і стають підсистемами загальної системи літального апарату. Все більше і більше розмиваються межі між спеціальностями ІАС, з одного боку, і в той же час зростають і зміцнюються взаємозв'язки між фахівцями авіаційного озброєння, авіаційної техніки та радіоелектронного обладнання на базі взаємозв'язаних завдань і застосування загальних систем вбудованого контролю і індикації, з іншого боку. Для того, щоб оцінити працездатність своєї системи, сучасний фахівець ІАС будь-якої спеціальності повинен уміти управляти декількома системами, за які несуть відповідальність фахівці інших суміжних спеціальностей. При експлуатації сучасних прицільно-навігаційних компонентів ці вимоги до знань і умінь значно зростають.

Аналіз вимог до професійних здібностей військових фахівців щодо забезпечення бойової готовності Збройних Сил показав, що основними властивостями професіоналізму є компетентність, відповідальність, відданість справі, патріотизм, які, в першу чергу, формуються в системі їх підготовки.

Система підготовки повинна мати цільове спрямування, яке досягається концентрацією всього навчального часу на ті дисципліни й предмети, що формують військового професіонала, орієнтуватися на повне використання навчального-виховного процесу та забезпечувати підтримання необхідного рівня знань протягом служби фахівця в Збройних Силах.

Зміст навчання повинен виходити із замовлення на підготовку спеціалістів сержантського складу з освітньо-кваліфікаційним рівнем “молодший спеціаліст” на посади авіаційних фахівців, опиратися на досягнутий раніше рівень навченості. При цьому зміст навчання обмежується реальними можливостями ВКСС. Стосовно системи підготовки у ВКСС викладене може бути проілюстровано за допомогою схеми, наведеної на рис. 1.

Основна мета системи підготовки молодшого технічного складу Повітряних Сил Збройних Сил України полягає в тому, щоб при мінімальних фінансових і матеріальних витратах забезпечити максимальну ефективність системи підготовки, яка повинна бути гнучкою, відповідати завданням Збройних Сил України, реальним економічним можливостям держави, забезпечувати комплектування військ фахівцями з освітньо-кваліфікаційним рівнем “молодший спеціаліст”, що володіють високими професійними і морально-психологічними якостями.

Система підготовки молодшого технічного складу Повітряних Сил Збройних Сил України має багаторівневий характер (рис. 2).

Ця система є складовою загальної системи військової освіти. Особливістю системи є її подвійний характер. З одного боку вона є складовою загальнодержавної системи освіти і забезпечує отримання громадянами професійної освіти.

З іншого боку вона є складовою військової організації держави, і отримання військово-професійної підготовки виступає одним з етапів проходження військової служби.

Професійний розвиток молодшого технічного складу полягає, насамперед, у формуванні та накопиченні у них якостей, професійних знань, навиків та умінь у процесі військово-професійної діяльності, які необхідні їм для ефективного виконання своїх посадових обов'язків.

У змістовому розумінні це відноситься також до складових професійної компетенції. Але ключовим елементом професійного розвитку персоналу, результатом цього процесу стає професіоналізм.

З метою розвитку цієї системи доцільно удосконалити внутрішню складову системи навчання. Її зміст складають принципи, методи, засоби, форми, технології, процедури роботи з особовим складом, що забезпечують його професійний розвиток у процесі підготовки у військовому коледжі.

Удосконалення внутрішньої складової системи навчання забезпечує:

– можливість забезпечити більш високий ступінь адекватності вимогам Повітряних Сил Збройних Сил України, гнучкості і диференціації програм підготовки молодшого технічного складу;

– включення в процес безперервного навчання необхідної кількості молодшого технічного складу;

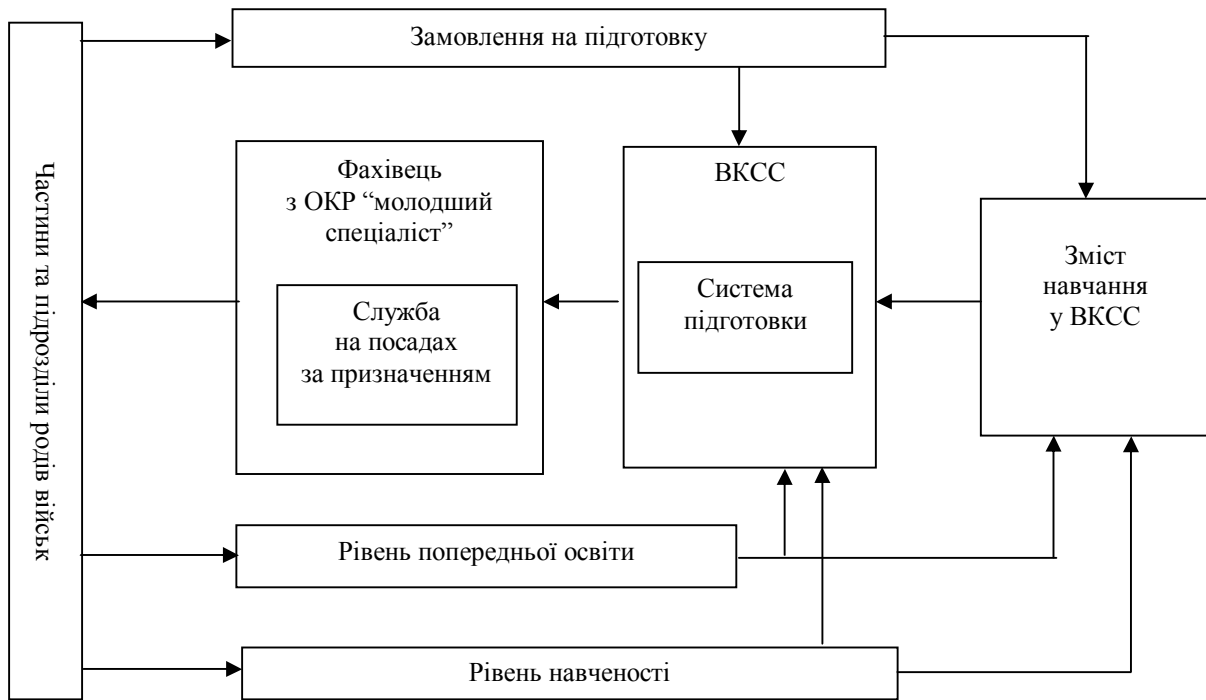

Рис. 1. Місце та роль змісту навчання у формуванні фахівця з ОКР “молодший спеціаліст”

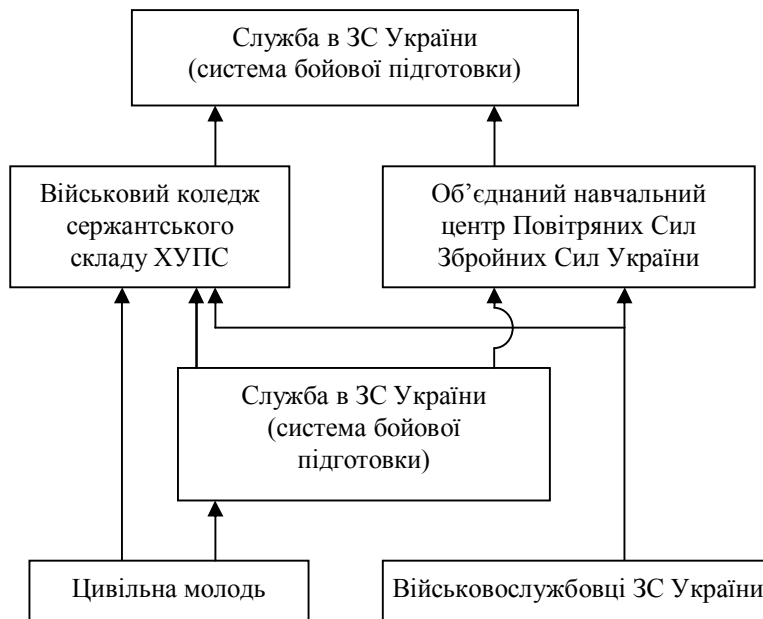

Рис. 2. Система підготовки молодшого технічного складу Повітряних Сил Збройних Сил України

– відносно менш затратний спосіб навчання;
 – більші можливості індивідуальної підготовки і вивчення можливостей молодшого технічного складу до навчання.

До способів підвищення рівня професійної підготовки молодшого технічного складу можна віднести такі, як:

- входування в посаду;
- навчання за індивідуальними навчальними програмами професійного розвитку;

- військове стажування на посаді перед призначенням на неї;
- посилена практична підготовка на зразках ОВТ, що знаходяться у військах;
- спеціальні семінари та ін.

Особливу увагу доцільно приділити навчанню і підготовці на робочому місці, що є важливим компонентом системи засобів, які забезпечують продуктивність в області технічної експлуатації військової авіаційної техніки. Цей компонент відрізняється від

традиційних і комп'ютерних систем навчання і підготовки. Компонент навчальної підтримки представляє користувачеві можливості моделювання, проведення практичних занять і інших видів діяльності, призначених для того, щоб фахівець на досвіді пізнавав необхідний навчальний матеріал перед виконанням безпосередньо завдання.

У навчальному процесі має бути враховане використання подібних засобів підвищення продуктивності інженерно-технічного складу. У міру того, як технології стають все більш складними, зростає потенціал аварійних ситуацій внаслідок помилок людини.

Вирішення проблеми людських помилок залежить, зокрема, від вивчення уроків минулого.

Виходячи з аналізу бойових дій у зоні АТО, для підвищення якості навчання необхідно також вирішити комплекс проблем, а саме:

- удосконалити навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення навчально-виховного процесу;

- забезпечити ефективне використання сучасних педагогічних та інформаційних технологій;

- зберегти науковий-педагогічний і науковий потенціал;

- забезпечити ефективний контроль за виконанням усіх вимог до рівня підготовки молодшого технічного складу;

- забезпечити системність, послідовність професійного зростання молодшого технічного складу, його органічне поєднання з посадовим просуванням, стимулюванням професійного розвитку в ході атестації, екзаменів та ін.

Вирішення цих проблем, а також рівень підготовки військових фахівців багато в чому залежить від особистості викладача, його професіоналізму та самовіддачі. Досвід вивчення складних технічних систем показує, що керівник теоретичних занять має

бути також і керівником практичних занять. Ці два завдання настільки тісно пов'язані, що вони не можуть бути розділені без втрат у навчальному процесі.

Висновки

Досвід проведення антитерористичної операції показав, що роль людського фактору у Збройних Силах як ніколи підвищилась.

У Повітряних Силах Збройних Сил України створена ефективна система багаторівневої підготовки військовослужбовців сержантського складу. Разом з тим, завдання постійного удосконалення підготовки молодших авіаційних фахівців для Повітряних Сил ЗС України в умовах сьогодення залишається на часі.

Список літератури

1. Наказ Міністра оборони України від 27.12.2010 № 699 "Про внесення змін до наказу Міністра оборони України від 29.11.2008 № 597".

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 року № 65 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/65-98-%D0%BF>.

3. Повітряний кодекс України від 09.05.2013 № 3393-VI (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3393-17>.

4. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників (Випуск 68 "Авіаційний транспорт") [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bs-staff.com.ua/pb_skh/1040_1517_3.html.

5. Закон України "Про вищу освіту" від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.

Надійшла до редколегії 30.08.2015

Рецензент: д-р військ. наук проф. В.І. Ткаченко, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПОДГОТОВКИ МЛАДШИХ СПЕЦИАЛИСТОВ АВИАЦИОННОГО ПРОФИЛЯ В ВОЗДУШНЫХ СИЛАХ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ

В.В. Сидаш, Г.В. Певцов

Представлены результаты анализа системы подготовки военных специалистов сержантского состава на должности авиационных специалистов, определен перечень общепрофессиональных и специализированно-профессиональных компетенций, которые они должны приобрести, представлены предложения относительно усовершенствования внутренней составляющей системы обучения.

Ключевые слова: авиационные специалисты сержантского состава, младший специалист, система подготовки.

IMPROVING THE TRAINING OF JUNIOR SPECIALISTS AVIATION PROFILE AIR FORCE ARMED FORCES OF UKRAINE

V.V. Sidash, G.V. Pevtsov

The results of the analysis of the system of training military personnel NCO positions in the aviation experts, is determined list of general and specialized and professional competencies that they need to get, submitted proposals regarding the improvement of the internal component of the training system.

Keywords: aviation specialists NCO, junior specialists, system of training.